

Донбас. Земля і люди

Лариса Брюховецька

«Донбас»

Автор сценарію і режисер Сергій Лозниця
 Оператор Олег Муту
 Художник Кирило Шувалов
 Продюсер Хайно Декерт
 У ролях: Валерію Андриуце, Борис Каморзін,
 Сергій Колесов, Георгій Делієв, Костянтин Ітунін,
 Ірина Плєсняєва, Світлана Колєсова.
 Німеччина, Україна, Франція, Нідерланди,
 Румунія. 2018.



Кадр з фільму «Донбас». Режисер Сергій Лозниця.
 Німеччина, Україна, Франція, Нідерланди, Румунія, 2018.

Сценарій для цього фільму Сергію Лозниці надиктувало саме життя. Цього режисера, який своїми попередніми фільмами здобув собі міжнародне ім'я, можна назвати кіносоціологом. Тим, котрий спостерігає соціум уважним оком документаліста, досліджує, втілюючи своє бачення на екрані разом із неозвученими, але візуально виразними висновками. Попри відстороненість і дистанцію, необхідні йому, аби чіткіше розгледіти сьогоднішні больові точки в житті України, в «Донбасі», як і більше чотирьох років тому в «Майдані», він закарбовує реальні події життя. Крім цього, в «Донбасі», знову-таки ніяк не коментуючи подій, він ставить діагноз.

Соціологи, соціальні психологи, політики, митці, взагалі, всі мислячі люди думають над феноменом Донбасу. Насамперед підкреслимо: йдеться про поняття Донбасу не як про щось суцільно темне і безнадійне. Адже значна частина цього густонаселеного регіону, хто не поділяє поглядів очільників псевдореспублік, а тим більше бойовиків і з початком сепаратистських дій, утворенням ДНР і ЛНР та війни з Україною, в яку втягнула псевдореспубліки Росія, покинули цю територію, свої помешкання, стали біженцями. Та немало і залишилось. Що це за люди? Люди, якими легко маніпулювати, які хочуть жити безоглядно, з розмахом, які потребують «образу ворога» (сьогоднішня етикетка для ворога: «бандерівці»), бо на нього можна зіпхнути всі свої негаразди. Ті люди мислять себе не українцями, і навіть не росіянами, а донбасівцями, непохитно вірячи у свою унікальність, у правомірність такого «етносу», в право зверхнього ставлення до інших громадян кра-

їни, зрештою, у право на самовизначення. Спираючись на цю ментальність, їхні «вожді» й привели до «самовизначення».

Яке воно, те «самовизначення», і в чому унікальність Донбасу, розглянув Сергій Лозниця у своєму фільмі-дослідженні. Автор залишився вірним своєму стилю – поєднанню документалізму реальної дійсності з ігровим началом. Симбіоз документа, хроніки з ігровим кіно – засіб вживаний, як правило, документальні епізоди використовують в ігровому кіно, аби підкріпити достовірність показаної історії. Тут же прийом зовсім інший. Лозниця поєднав повному, сказати б, нетрадиційно, узявши за основу фільму записи реальних подій в окупованому Донбасі з невичерпного інтернету, записи, які знімали й виставляли в мережі самі мешканці тих територій. Розпорошені, ці записи, можливо, сприймаються не так гостро. А зібрані в одне ціле, вони вражають, розкриваючи суть явища, хвороби, якою хворіє ця частина суспільства.

У фільмі ми побачили діагноз цього захворювання, діагноз багатовекторний: ненависть до України і всього українського, захланність керівників усіх рівнів, які своє примітивне крадіцтво прикривають безпросвітною демагогією, патологічна нездатність говорити правду, жити по правді, зневага до державних інституцій (сцена в ЗАГСі), самозакханість, підступність, хамство, знецінення людського життя і профанація християнської віри. Фільм складається з 13 епізодів, які виражають згадані прояви хвороби. Сьогодні вже лунають думки, що це ледь не наклеп, що навіть переселенців з Донбасу ображає такий портрет Донбасу, що він,



Кадри з фільму «Донбас».
Режисер Сергій Лозниця.
Німеччина, Україна, Франція,
Нідерланди, Румунія, 2018.

мовляв, не відповідає дійсності. Важко сказати, чи справді так думають переселенці про фільм, очевидно, щоб у цьому переконатися, годилося б провести опитування серед них. Тільки куди подітися від правди?

Так, вона гірка. Легше робити вигляд, що нічого такого немає, що, мовляв, показане – це вигадка, хвороблива уява Лозниці. Показане пригнічує. Зрозуміло, адже надто висока концентрація гротеску, безвиході, безпросвітності.

У фільмі є обрамлення: початок і фінал – це аналогічні епізоди аматорів, які беруть участь у творенні фейків, брехливих новин. Сам процес зйомок не показано, а тільки підготовку в гримерці. У фіналі цих небажаних свідків знищують.

Разом з тим вступний епізод вводить глядача в ситуацію абсурду, викликає відчуття фальші і безглуздя, яке з кожним епізодом посилюватиметься. Один із перших епізодів – моторошна й разом з тим буденна подія у владному будинку перед якимось важливим засіданням: журналістка в знак протесту проти того, що на неї звели наклеп, обливає багнюкою когось із посадовців. Дама з чиновницького середовища лається з журналісткою. Людмила Смородіна правдиво відтворює поширений жіночий тип «наближеної до верхів». Ще одна така, тільки молодша, красуня з'явиться в одному з наступних епізодів. Той епізод можна назвати «Пекло»: показано підвали, де переховуються звичайні жителі околиці Донецька, аби врятуватися від обстрілів, хтось це знімає, і йому коментує змарнілий чоловік (актор Петро Панчук). Красуня-секретарка чи референтка котрогось із начальників (зовні акторка нагадує сумнозвісну прокурорку окупованого Криму) приїхала на «крутезному» авто забрати свою матір, але та навідріз відмовляється. В невеликому епізоді – драма родини, розколотої протистоянням соціуму, драма, що стала типовою 101 рік тому з приходом до влади більшовиків. Мати не хоче їхати в безпечне місце, не бажає навіть розмовляти із запанілою донькою, залишається з людьми, совість не дозволяє їй зайняти «придворне становище». Далі нам покажуть доньчиного начальника: до нього на прийом приходять невідомі чоловік і жінка від такого-то, вони декламують начальникові завчений текст про якогось знову-таки невідомого святого, насправді ж їм потрібні машина

й приміщення для сумнівного релігійного ритуалу.

Сергій Лозниця подає картину об'ємну: покаже різні місця, в тому числі й вулицю, де розпанований натовп хоче розправитися з полоненим українським воїном (у цій ролі дуже органічний актор Віктор Жданов, якого глядачі запам'ятали за роллю Діда в «Кіборгах»). Режисер також покаже ЗАГС, де досить уже немолода пара «ополченців» святкує весілля, як вияв несамовитого, неконтрольованого буйства, і де начальниця цієї установи (Наталія Бузько) з останніх сил намагається утримати цю стихію в рамках належного ритуалу. В іншому епізоді камера опиняється серед військових, якими цікавиться німецький журналіст, запитуючи і бійців на танку: хто ваш командир, звідки ви? Відповіді красномовні, союдати кивають один на одного, насміхаючись над журналістом, а на питання звідки, відповідають: «Ми місцеві», хоча назвати бодай один населений пункт, крім Горлівки, не можуть. Командир, що з'являється на очі допитливого журналіста, – це справжній фонтан демагогії. Яке уявлення про війну на Донбасі складеться в іноземця?

Не менш виразний, показовий епізод, як «віджимають» приватну власність у місцевого бізнесмена – той вважав себе далеким від політики, і тут усвідомлює, в яку халепу влип, але нічого вдіяти не може. Щоправда, є епізоди і не зовсім зрозумілі, але в цілому картина окреслена цілісна, відчувається вневнена рука майстра. Фільм багатолюдний, чимало акторів працюють у складній стилістиці, тому що треба бути переконливим у неприйнятній стихії абсурду. І актори, серед яких упізнаємо знайомі обличчя, з цим непростим завданням упорались.

Соціологія фільму «Донбас» виразна, правдива, вона розвіює ілюзії. Фільм здобув нагороду за режисуру в програмі «Особливий погляд» на МКФ у Каннах, тільки хто знає, чи може іноземна аудиторія, як і той німецький журналіст із фільму, щось зрозуміти з тих подій на території, яку можна назвати «заповідником більшовизму». До речі, тестом на таке розуміння «Донбас» стане і для американських кіноакадеміків, які визначають щасливих володарів «Оскара».

Нам-то це зрозуміле, адже ще років п'ять тому доводилось жити в аналогічному абсурді, наслідком якого і став Майдан.